

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีในคดีอาญา¹

จิตติรัตน์ พลไชยะ²

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาที่ได้บัญญัติการกระทำที่เป็นความผิดและกำหนดโทษเพื่อลงแก่ผู้กระทำความผิด โดยการกระทำความผิดนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ชื่อเสียง เสรีภาพ หรือจิตใจของผู้อื่น ย่อมเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของบุคคลผู้ได้รับความเสียหายนั้น ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น คือ คุณค่าที่ติดตัวมนุษย์โดยเหตุแห่งความเป็นมนุษย์ เป็นคุณค่าอันสูงสุดมิอาจละเมิดได้และต้องได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ ซึ่งประเทศไทยได้รับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 ซึ่งวางหลักไว้ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง” ส่วนสิทธิมนุษยชนนั้น หมายถึง สิทธิของมนุษย์ที่มีมาแต่กำเนิด เป็นสิทธิตามธรรมชาติไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายรับรองคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะ³ อันจะต่างจากสิทธิและเสรีภาพที่ต้องมีกฎหมายรับรองคุ้มครองไว้ซึ่งประเทศไทยมีการรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 4 และมาตรา 25 ที่วางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำการใดก็ได้ที่ไม่มิกฎหมายห้ามไว้” จากบทบัญญัตินี้ให้สิทธิและเสรีภาพบุคคลที่จะกระทำการได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ หากการใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น⁴ นอกจากนี้ยังคุ้มครองสิทธิในชีวิตและร่างกายไว้ในมาตรา 28 ซึ่งวางหลักไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย”

การที่มีผู้กระทำความผิดอาญาทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น เป็นการละเมิดต่อกฎหมายที่ให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น จึงต้องมีการดำเนินคดีอาญาเพื่อคลี่คลายข้อเท็จจริงหรือยืนยันการกระทำความผิดหรือพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา ตลอดจนกำหนดโทษหรือ

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีในคดีอาญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี วงษ์วิจิตร และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสุวรรณค์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื้อสกุล

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์, “มุมมองหลักสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย,” (หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 2, วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ, 2556), หน้า 3

⁴สุริยา ปานแป้น, *คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ*, (กรุงเทพฯ: ไอเดีย พรินติ้ง, 2560), หน้า 24.

มาตรการทางกฎหมายอื่นที่เหมาะสม ส่วนบุคคลผู้ถูกละเมิดสิทธิเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาย่อมได้รับความคุ้มครองโดยรัฐซึ่งบัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กล่าวคือ เมื่อมีกรณีที่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล บุคคลทุกคนที่ถูกต้องแย่งสิทธิสามารถที่จะนำคดีเข้าสู่การพิจารณาในศาลที่มีเขตอำนาจได้อย่างเท่าเทียมและได้รับการพิจารณาตามกระบวนการพิจารณาอย่างเดียวกัน⁵ ตลอดจนความช่วยเหลือในการดำเนินคดีเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาจากรัฐและจากผู้กระทำละเมิด

ดังนั้น ผู้เสียหายอันได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาย่อมมีสิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจ โดยกฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ซึ่งอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการกับผู้เสียหายนั้นเป็นอิสระจากกัน ในคดีเรื่องเดียวกันแม้พนักงานอัยการยื่นฟ้องไว้แล้วหรือผู้เสียหายฟ้องไว้แล้วก็ไม่ตัดอำนาจอีกฝ่ายที่จะยื่นฟ้องในเรื่องเดียวกันนั้นอีก⁶ นอกจากนี้ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิในการได้รับการเยียวยาทั้งจากผู้กระทำ ความผิดซึ่งต้องบังคับตามกฎหมายเอกชน และได้รับการเยียวยาหรือรับความช่วยเหลือในการดำเนินคดีโดยรัฐตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พุทธศักราช 2558 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2544 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม จากการศึกษาได้ทำการศึกษาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีในคดีอาญาโดยศึกษาในหลักการ แนวคิด ทฤษฎีกฎหมายที่สำคัญ อีกทั้งยังได้ศึกษาดัชนีกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนแนวคำพิพากษา ความเห็นของนักกฎหมายอย่างรอบด้าน ผู้ศึกษาจึงได้เห็นประเด็นข้อกฎหมายที่เป็นปัญหาในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเนื่องจากการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีจนไม่สามารถนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาพิสูจน์ความจริงในศาลได้ ผู้ศึกษาจึงสามารถสรุปผลประเด็นปัญหาสำคัญ ดังนี้

ประการแรก คือ ปัญหาอายุความคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 บัญญัติเกี่ยวกับอายุความในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำผิด ซึ่งบทบัญญัติในมาตรา 95 วางหลักไว้ว่า “ในกรณีที่มิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาซึ่งศาลภายในกำหนด...คดีเป็นอันขาดอายุความ” เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้อายุความในคดีอาญาหยุดนับลงคือการฟ้องคดีและได้ตัวผู้กระทำความผิดมาศาล แต่หากผู้ต้องหาจงใจหลบหนีโดยไม่ถูกนำตัวมาซึ่งศาลภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 95 สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (6) อันทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงหรือลงโทษได้อีก ซึ่งขัดแย้งกับทฤษฎีการลงโทษเพื่อทดแทนไม่เป็นธรรมต่อ

⁵บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), หน้า 159.

⁶สทรัฐ กิติ สุกการ, “หลักและคำพิพากษา กฎหมายอาญา” (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ คอร์ปเปอร์เรชั่นส์, 2567), หน้า 31

ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิ ทั้งยังขัดกับหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ได้ถูกดำเนินคดีตามกฎหมายเป็นการซ้ำเติมผู้เสียหาย แม้ผู้กระทำความผิดต้องอยู่อย่างหลบซ่อนในสังคมแต่ไม่ได้ทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาแต่อย่างใด หรือในบางกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีกำลังทรัพย์มากพอที่จะหลบหนีออกนอกประเทศทำให้ยากต่อการติดตามตัวมาดำเนินคดี ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นยังสามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ

อีกทั้งบทบัญญัติเกี่ยวกับกำหนดเวลาล่วงเลยการลงโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 98 ในกรณีที่ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีตามกฎหมายแล้ว เมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ ปรากฏว่าผู้กระทำความผิดนั้นไม่ได้รับโทษหรือรับโทษไม่ครบถ้วนโดยหลบหนี ถ้าไม่สามารถติดตามตัวผู้นั้นมาเพื่อรับโทษนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดหรือนับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายบัญญัติไว้ย่อมไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษได้อีก การบัญญัติกฎหมายเช่นนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าอาจทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์ และอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคมเพราะประชาชนขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายได้อาจเกิดเหตุการณ์ที่ประชาชนลงโทษกันเองโดยไม่เคารพยำเกรงต่อกฎหมาย

นอกจากนี้ผู้ศึกษายังเห็นว่าบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องอายุความกรณีจำเลยหลบหนีระหว่างการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคสอง บัญญัติว่า "ถ้าในระหว่างระยะเวลาที่กล่าวแล้วผู้กระทำความผิดได้หลบหนี หรือถูกจับกุมแล้วแต่หลบหนีและมีได้นำตัวมายังศาลภายในกำหนดเวลาดังที่กล่าวแล้ว ให้นับอายุความตั้งแต่วันที่หลบหนี" ยังมีปัญหาการตีความกฎหมายเนื่องจากกฎหมายไม่ชัดเจนถึงการหลบหนีอันเป็นการเริ่มนับอายุความขึ้นใหม่ จึงไม่มีความแน่ชัดว่าพฤติการณ์ใดหรือเมื่อใดจึงถือเป็นการหลบหนี การนับอายุความใหม่ต้องเริ่มนับเมื่อมีพฤติการณ์ใด

และสุดท้ายในการกำหนดระยะเวลาฟ้องทุกข์ตามมาตรา 96 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดให้ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด หากพ้นเวลาดังกล่าวคดีขาดอายุความ ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาฟ้องทุกข์เพียง 3 เดือนนับแต่รู้เรื่องและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้เสียหายโดยเฉพาะในคดีที่กระทบต่อร่างกายหรือจิตใจซึ่งผู้เสียหายอาจต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูหรือรวบรวมพยานหลักฐาน จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ตีความบทบัญญัติดังกล่าวอย่างเคร่งครัดเป็นการชี้ให้เห็นถึงการตีความบทบัญญัตินี้อันทำให้สิทธิของผู้เสียหายระงับไปโดยเด็ดขาด ไม่เพียงในทางอาญาแต่ยังกระทบถึงสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในส่วนแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาด้วย การกำหนดระยะเวลาฟ้องทุกข์ในความผิดอันยอมความได้ตามมาตรา 96 จึงอาจขัดต่อหลักความได้สัดส่วนและหลักนิติธรรม เนื่องจากเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาอันกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายเกินสมควร อีกทั้งไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการเยียวยาตามรัฐธรรมนูญ

ประการที่สอง ปัญหาสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี การดำเนินคดีอาญาผู้ที่มีสิทธินำคดีอาญามาฟ้องได้แก่ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย ในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาเมื่อพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกให้คืนทรัพย์หรือใช้ราคาทรัพย์แทนผู้เสียหายได้เฉพาะในความผิดบางประเภทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 เท่านั้น แต่พนักงานอัยการไม่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทนอย่างอื่นหรือดอกเบี้ยได้ การจำกัดอำนาจเช่นนี้ทำให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องขอเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 อันเป็นการเพิ่มขึ้นขั้นตอน ภาระ และค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหาย ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมต้องสะดวก รวดเร็วและลดค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้ แม้มาตรา 44/1 จะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้อง แต่ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีก่อนการฟ้องคดีและไม่สามารถนำตัวมาศาลได้ พนักงานอัยการยังคงไม่ยื่นฟ้องเนื่องจากอายุความตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ยังไม่หยุดนับแม้ฟ้องคดีแต่คดีนั้นอาจขาดอายุความได้หากไม่ได้ตัวผู้ต้องหาไปศาล ส่งผลให้ไม่มีคดีอาญาที่ผู้เสียหายจะใช้สิทธิทำคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในคดีที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายจึงถูกบังคับโดยปริยายให้ต้องฟ้องคดีแพ่งแยกต่างหาก ซึ่งเป็นภาระที่หนักกว่าการยื่นคำร้องในคดีอาญา ทั้งในด้านค่าใช้จ่าย ขั้นตอน และความซับซ้อนของกระบวนการพิจารณา อันกระทบต่อสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

ค่าธรรมเนียมศาลในคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาซึ่งพนักงานอัยการเป็น โจทก์ฟ้อง ในการเรียกคืนทรัพย์หรือให้ใช้ราคาโดยพนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายทำคำร้องขอเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็น โจทก์ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลตามมาตรา 253 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแตกต่างจากกรณีที่ผู้เสียหายต้องฟ้องคดีแพ่งเองหรือเป็น โจทก์ฟ้องคดีอาญาพร้อมคำขอส่วนแพ่ง อันต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป แม้จะมีช่องทางขอยกเว้นค่าธรรมเนียมได้แต่การพิจารณาการยกเว้นค่าธรรมเนียมขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลและเงื่อนไขหลายประการส่งผลให้ผู้เสียหายต้องรับภาระเพิ่มขึ้น แม้ว่ารัฐจะจัดตั้งกองทุนยุติธรรมเพื่อช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแต่การให้ความช่วยเหลือยังอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์และดุลพินิจของคณะกรรมการ อีกทั้งอาจไม่ได้รับความช่วยเหลือเต็มจำนวนตามค่าใช้จ่ายจริงจึงยังไม่อาจถือเป็นความคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายได้

ประการที่สาม ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยบัญญัติพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พุทธศักราช 2558 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2544 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งหากผู้ต้องหาหรือจำเลย

หลบหนี เป็นการยากที่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำความผิด การได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรัฐ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พุทธศักราช 2558 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 31 กำหนดขอบเขตความช่วยเหลือและให้อำนาจคณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือ ส่งผลให้การเยียวยาขาดความแน่นอนและอาจเกิดความเหลื่อมล้ำ เนื่องจากหลักเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงตามดุลพินิจของคณะกรรมการ

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2544 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 3 นิยามความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” หมายถึงเฉพาะบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และกำหนดขอบเขตความเสียหายที่อาจขอรับค่าตอบแทนได้เฉพาะความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ ไม่ครอบคลุมถึงความเสียหายต่อทรัพย์สิน แตกต่างจากหลักการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ซึ่งให้สิทธิผู้เสียหายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดยังคงมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ และมีสิทธิเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพ ในร่างกาย ชื่อเสีย หรือได้รับความเสียหายในทรัพย์สินทรัพย์สินด้วย จากข้อจำกัดในการเยียวยาผู้เสียหายโดยรัฐ ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้สะท้อนว่าการเยียวยาของรัฐยังไม่สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2544 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กำหนดระยะเวลาในการยื่นคำขอรับค่าตอบแทนเพียง 1 ปีนับแต่รู้ถึงการกระทำความผิดโดยไม่ต้องรอคำพิพากษาถึงที่สุด อีกทั้งมาตรา 19 กำหนดให้ผู้เสียหายต้องคืนเงินหากภายหลังปรากฏว่าการกระทำไม่เป็นความผิด บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่แก่ผู้เสียหายเกินสมควร โดยการกำหนดให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องในเวลาจำกัดซึ่งภายหลังอาจปรากฏว่าการกระทำที่กล่าวอ้างในคำขอนั้น ไม่เป็นความผิด ผู้เสียหายที่ได้รับค่าตอบแทนไปตามคำขอนั้นมีหน้าที่ต้องคืนเงิน หากผู้เสียหายมีฐานะยากจนขอมไม่สามารถคืนเงินที่ได้รับไปแล้วได้

การให้ความช่วยเหลือพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2544 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ยังจำกัดเฉพาะบางฐานความผิด ทำให้ผู้เสียหายจากความผิดอาญาอื่นไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐอย่างเสมอภาค

ซึ่งผู้ศึกษาจึงเห็นว่ากฎหมายว่าด้วยการเยียวยาผู้เสียหายของรัฐยังไม่สามารถคุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาได้อย่างครอบคลุม เป็นธรรม และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

ดังนั้นเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีในคดีอาญาเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาอายุความคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี จากประเด็นปัญหาผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขตัวบทกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญาในมาตรา 95 มาตรา 96 และมาตรา 98 ในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ประการแรกการแก้ไขบทบัญญัติเรื่องอายุความฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 เพื่อป้องกันการหลบหนี จากประเด็นปัญหาที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 กำหนดให้คดีขาดอายุความหาก "มิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล" ภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายบัญญัติ การที่ผู้ต้องหาจงใจหลบหนีทำให้อายุความดำเนินต่อไปจนครบกำหนด ส่งผลให้สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (6) เป็นการเปิดช่องให้ผู้กระทำความผิดหลุดพ้นจากความรับผิดชอบเพราะสามารถหลบหนีได้สำเร็จ ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรเพิ่มเหตุ "การหยุดนับระยะเวลา" หรือ "ไม่นำมานับรวมเป็นอายุความ" ในมาตรา 95 วรรคแรก หากปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจงใจหลบหนีหรือไม่สามารถนำตัวมาดำเนินคดีได้เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี การแก้ไขดังนี้เป็นการรักษาประสิทธิภาพของอำนาจรัฐและเพื่อมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายด้วย

ประการที่สองผู้ศึกษาเห็นว่าควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนสำหรับพฤติการณ์การหลบหนี เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการตีความกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 วรรคสอง ที่ให้เริ่มนับอายุความใหม่ นับแต่หลบหนี นอกจากนี้หากมีการแก้ไขให้มีการหยุดนับอายุความหรือไม่นำระยะเวลาหลบหนีมารวมเข้าเป็นอายุความ ในมาตรา 95 วรรคแรก การที่นิยามชัดแจ้งถึงพฤติการณ์หลบหนี หรือช่วงเวลาใดที่ถือว่าหลบหนีให้มีความชัดเจน ย่อมทำให้เกิดความแน่นอนของกฎหมายขึ้น

ประการต่อมา ควรแก้ไขกำหนดเวลาดำเนินการฟ้องในมาตรา 96 แต่เดิมที่มีเพียง 3 เดือน นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดนั้น อันเป็นระยะเวลาที่สั้นและเข้มงวดเกินไป ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมที่ผู้เสียหายอาจต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ หรือรวบรวมพยานหลักฐานก่อนตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ควรแก้ไขเป็น "ภายใน 6 เดือน หรือ 1 ปี" นับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีเวลาในการใช้สิทธิอย่างเพียงพอ โดยระยะเวลา 6 เดือน หรือ 1 ปีนั้นขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของความผิดแล้วแต่กรณีไป โดยต้องบัญญัติให้ชัดเจนในความผิดฐานนั้นๆ

และประการสุดท้าย ในบทบัญญัติมาตรา 98 ที่กำหนดเกี่ยวกับระยะเวลาล่วงเลยการลงโทษ ผู้ศึกษาเห็นว่าไม่ควรกำหนดระยะเวลาล่วงเลยการลงโทษเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษได้หลบหนีเพื่อไม่ต้องรับโทษตามคำพิพากษา หากต่อมาสามารถติดตามตัวผู้กระทำความผิดนั้นได้ไม่ว่าเวลาใด ย่อมสามารถลงโทษผู้นั้นตามคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษได้

2.ปัญหาสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญากรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนี ผู้ศึกษาขอเสนอแนะดังนี้

ประการแรก ควรแก้ไขมาตรา 43 ที่ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการในการเรียกคืนทรัพย์สินหรือเรียกค่าเสียหาย โดยควรบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีส่วนแพ่ง อันความเสียหายเกิดจากการกระทำความผิดอาญาที่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้อง ตลอดจนดอกเบี้ยอันเป็นดอกผลนิติบัญญัติโดยผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องร้องขอเข้ามาในคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนหรือดอกเบี้ยในส่วนนั้นอีก

ประการต่อมา กรณีปัญหาที่ไม่สามารถยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ได้เนื่องจากพนักงานอัยการไม่ได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลหรือพนักงานอัยการมิได้เรียกราคาหรือเรียกทรัพย์สินตามมาตรา 43 ทำให้เพิ่มภาระผู้เสียหายที่ต้องจ้างทนายความหรือฟ้องคดีเองทำให้มีค่าใช้จ่ายทั้งค่าทนายความและค่าธรรมเนียมศาล ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรละเว้นค่าธรรมเนียมศาลแก่โจทก์ที่เป็นผู้เสียหายอันได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาทุกกรณี เว้นแต่ผู้เสียหายนั้นเรียกค่าสินไหมทดแทนเกินสมควรหรือดำเนินคดีโดยไม่สุจริต อันเป็นการช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแก่โจทก์ ทำให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่าย

และประการสุดท้ายตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรมฯ ควรกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเพื่อให้คณะกรรมการพิจารณาคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนได้พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติ ลดการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการเพื่อให้เกิดความแน่นอนทางกฎหมายลดความเหลื่อมล้ำในการขอรับความช่วยเหลือจากกองทุน

3.ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

จากประเด็นปัญหาข้างต้นผู้ศึกษาเห็นว่าควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เป็นปัญหาดังนี้

ประการแรกตามพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พุทธศักราช 2558 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 31 ซึ่งให้อำนาจคณะกรรมการในการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุน ผู้ศึกษาเห็นว่าควรกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุน ไว้ในพระราชบัญญัตินี้โดยชัดเจน

ประการต่อมาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พุทธศักราช 2544 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ควรบัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจริงจากการกระทำความผิดอาญาแม้ผู้เสียหายนั้นจะมีส่วนในการกระทำความผิดก็ตาม และค่าตอบแทนผู้เสียหายควรบัญญัติให้ครอบคลุมถึงความเสียหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินของผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญาด้วย

และประการสุดท้ายผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาควรได้รับค่าตอบแทนความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาทุกฐานความผิด ไม่จำกัดเฉพาะความผิดฐานใดฐานหนึ่งเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). **หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
หน้า 159.
- สทรรฐ กิตติศุภการ. (2567). **หลักและคำพิพากษา กฎหมายอาญา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ คอร์ปเปอร์เรชั่นส์. หน้า 31
- สุริยา ปานแป้น. (2560). **คู่มือสอบกฎหมายรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: ไอเดีย ฟร้นดิง. หน้า 24.
- อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์, “มุมมองหลักสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย,” (หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย
รุ่นที่ 2, วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ, 2556)